

УДК 094(477):017(477.74-21)''1917/1930''

А. І. Мисечко,

доктор історичних наук,
доцент кафедри історії України
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Єлисаветинська, 12, м. Одеса, 65082, Україна

**УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПАДЩИНА В ОДЕСІ: ЩЕ ОДИН
КРОК У НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ**

Видавнича спадщина українського ренесансу : каталог виставки / авт.-упоряд. :
О. Л. Ляшенко, І. М. Усаєнко ; наук. ред. та авт. вступ. ст. канд. філол. наук
В. П. Саєнко ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. : О. С. Мурашко,
канд. іст. наук О. В. Полевщикова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук.
б-ка. – Одеса : [вид-во] «Одес. нац. ун-т», 2011. – 86 с. : іл.

Глибоко вкоренилася думка, ще з імперських часів, що місто Одеса є російськомовним, що тут, окрім російських газет, журналів та книг, нічого не видавалося та не поширювалося. Цю хибну думку спростував ще понад 120 років тому професор Новоросійського університету в Одесі Володимир Яковлев. В одному із своїх досліджень він прийшов до такого висновку: «С самого начала своего устройства и до настоящего времени Одесса представляла самое пестрое население, в котором коренной, русский элемент не играет первенствующей роли;... И хотя за последнее десятилетие и замечается у нас некоторое усиление этого русского элемента, но всё же не настолько, чтобы придать городу по преимуществу русский характер. С другой стороны ни один, вероятно, город не способствовал в такой мере обрусению своих иногородных жителей, как Одесса»¹.

Проте, Одеса завжди залишалася багатонаціональним містом. Про це свідчать видані в Одесі численні книги та періодичні видання, які тут виходили спочатку французькою, польською, італійською, німецькою, єврейською, болгарською, грецькою та іншими мовами.

Українці в Одесі були також досить активними і на видавничій ниві. Особливо, за сприятливих суспільно-політичних умов, коли державні чинники сприяли rozwoю українського друкованого слова. Про це свідчить «Каталог виставки» Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, присвяченої двадцятиріччю проголошення незалежності України під назвою «Видавнича спадщина українського ренесансу (1917-1930)» (Одеса : «Одеський національний університет», 2011. – 86 с.).

На виставці було представлено 172 видання з фондів Наукової бібліотеки. Це, перш за все, книги та численні періодичні видання, скомплектовані в 11 розділах від наукової, мистецької до дитячої літератури, які були видані в тому числі й в Одесі. Така всеохоплююча різнобічність наочно представляє українське життя Одеси в зазначений період. І, перш за все, багатий її науковий і культурно-мистецький пласт.

¹ Яковлев В. О. К истории заселения Хаджибея 1789 – 1795 (К столетию завоевания Хаджибея). – Одесса, 1889. – С. 9.

Як зазначено упорядниками каталогу, більшість українських видань до бібліотеки надійшло з Української державної бібліотеки УРСР ім. Т. Шевченка, яка існувала в Одесі з 1922 по 1930 р., про що свідчить печатка на виданнях цієї бібліотеки. Мають місце надходження від бібліотеки «Просвіти», інших наукових і навчальних закладів та від приватних осіб, як, наприклад, книга І. Франка «Ліси та пасовиська: оповідання колишнього повномочного: з галицького життя» із особистим надписом: «Богдан Волянський листопад 1920 р.»¹. Б. Волянський був членом відомої української родини Комарових в Одесі та Україні.

Звичайно, не всі тогочасні українські видання потрапили до фондів Наукової бібліотеки, можливо не всі ще виявлені. Проте виставка заслуговує на певну увагу, особливо до неї виданий каталог, який із всебічно обґрунтованою висвітленою передмовою кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури ОНУ імені І. І. Мечникова Сасно В. П. дає повне уявлення про українське відродження 1917 – початку 1930 рр.

Взагалі українське відродження на друкарській ниві почалося значно раніше 1917 р. і завершилося початком 1930-х рр., про що зазначають упорядники каталогу, які дають вичерпний опис видань з їх науковим апаратом, та й самі екземпляри видань, що були представлені на виставці, унаочнюють це.

Хронологічні межі виставки не дозволили включити значний обсяг українських видань до 1917 р., які виходили в Одесі. Це, перш за все, «Словниця української (або южно-руської) мови» Ф. Пискунова. – Одеса, 1883. Низка українських видань друкарні Ю. Фесенка, серед яких почесне місце займає перший історичний український роман П. Куліша «Чорна рада» (Одеса, 1900, та 1901 роки). Це й історичні видання та газети, що видавала одеська «Просвіта», всеукраїнський журнал «Основа» (Одеса, 1915), та величезна кількість української видавничої продукції, що з'явилася після 1905 р. в Російській імперії та виходила за кордоном.

Прикро (зрозуміло, що через певні політичні та ідеологічні причини), що у фондах бібліотеки відсутні численні українські видання Одеси та науковців нашого міста, які виходили по всій Україні та за кордоном. У зазначений у каталозі період виходили українсько-російські словники випускника історико-філологічного факультету Новоросійського університету Андрія Ніковського, редактора «Нової Ради» – офіційного органу Центральної Ради 1917 р., Міністра закордонних справ уряду УНР 1920 р., співробітника АН УРСР з 1924 р., який був репресований у справі СВУ 1930 р. разом з академіком Михайлом Слабченком та його сином, аспірантом ІНО Тарасом Слабченком².

¹ Видавничі спадщина українського ренесансу (1917–1930). – Одеса : Одеський національний університет, 2011. – С. 40.

² Ніковський А. Термінологічний збірник Міністерства шляхів. – Одеса : Книгарь, 1918.

Ніковський А. Український правопис : словничок. Ч. 1. – К. : Час, 1918.

Ніковський А. Граматика І. Нечуя-Левицького. – К., 1914.

Ніковський А. Граматика І. Нечуя-Левицького. – Одеса : Основа, 1915.

Ніковський А. Головніші правила українського правопису : ухвалені Міністерством Освіти для шкільного вжитку на всій Україні. – К., 1919.

Слабченко Т. До історії Українського словника // Записки історико-філологічного відділу УАН. – 1927.

Слабченко М. Російсько-український словник правничої термінології. – К. : Вид. УАН, 1926 // Червоний шлях – 1927. – № 1.

Шевченко І. Українська морська термінологія // Вісти ВУЦВК. – 1925. – № 30.

Бураченко В. Російсько-український словник з додатком канцелярського словника. – Вид. Фесенко. – Одеса, 1918.

Комаров Б. Короткий російсько-український словник. Вип.1 : Фізика. – Одеський Губернський відділ Народної Освіти. – Одеса, 1919.

Дложевський С. Де-що про природу речень типу «козаченька вбито» української літературної мови // Сборник статей на честь академіка А. И. Соболевского АН СССР. – Л., 1928.

Слід зазначити, що з об'єктивних історичних та ідеологічних причин, наслідком політики русифікації краю і міста Одеси як в імперські, так і в радянські часи стала відсутність певної кількості українських видань того періоду у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Проте за роки незалежності Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова значно поповнила свої фонди новими і перевиданими українськими виданнями. І на завершення хочеться згадати добру традицію, яка була започаткована ще в часи Новоросійського університету в Одесі, коли його випускники обов'язково мали надіслати у дарунок бібліотеці свої праці. Ця традиція, про яку розповідав «патріарх» бібліотечної справи, старожил Наукової бібліотеки, людина енциклопедичних знань Віктор Семенович Фельдман, існувала ще у повоєнні часи.

Дана традиція в значній мірі змогла б поповнювати фонди Наукової бібліотеки, в тому числі українськими виданнями та виданнями з-за кордону.